

29.3.2023
KESKIVIKKOSARJA¹¹
MUSIIKKITALO KLO 19.00

SAKARI ORAMO
KAPELLIMESTARI

ANU KOMSI
SOPRAANO

MUSIIKKITALON KUORO
VALM. NILS SCHWECKENDIEK

György Ligeti
Lontano

Kaija Saariaho
Saarikoski-laulut, orkesteriversio, ensiesitys Suomessa

- 1. Luonnon kasvot*
- 2. Jokaisella on tämänsä*
- 3. Kaikki tämä*
- 4. Minussa lintu ja käärme*
- 5. Sumun läpi*

VÄLIAIKA 20 MIN

Maurice Ravel

Daphnis & Chloé

I (Niitty pyhän metsän laitamilla)

Johdanto ja uskonnollinen tanssi

Yhteinen tanssi

Dorconin irvokas tanssi

Daphnisin kevyt ja sulokas tanssi

Lycéionin tanssi

Nymfien hidas ja salaperäinen tanssi

II (Merirosvojen leiri)

Johdanto

Sotatanssi

Nöyrytetyn Chloén tanssi

III (I kuvaelman paikka yön päättyessä)

Aamunkoitto

Pantomiimi (Panin et Syrinxin rakkaus)

Yhteinen tanssi (Bakkanaali)

Väliaika n. klo 19.35. Konsertti päättyy n. klo 21. Suora lähetys Yle Radio 1:ssä ja Yle Areenassa sekä viivästettynä klo 20 alkaen Yle Teemalla.

GYÖRGY LIGETI: LONTANO

György Ligeti (1923–2006) teki läpimurtonsa 1960-luvulla orkesteri- ja kuoroteoksilla, joiden hitaasti liikkuvat sointikentät olivat tuolloin jotakin aivan uutta. Huomion siirtäminen tekstuureihin oli vaikutusvaltainen oivallus, jonka yhtenä tausta-vaikutteena olivat säveltäjän kokeilut elektronimusiikin parissa. Ligetin 1960-luvun teoksissa muodostuu hämähäkinseittimäisiä pintoja, joiden hitaasti liikkuvat klusterit muistuttavat hieman elektronisia äänimassoja. Tämän vaikutelman Ligeti sai aikaan antamalla käytännössä jokaiselle esittäjistön muusikolle oman, erillisen stemman. Säveltäjä nimitti metodiaan mikropolyfoniaksi.

Polyfonia eli keskenään tasaveroisten stemmojen moniäänisyys on etenkin renessanssiajan musiikin peruspilareita. Ligeti sovelsi ikivanhoja polyfonisia tekniikoita kuten kaanoneita, mutta toisin kuin renessanssin vokaalipolyfoniassa, hänen orkesteriteoksissaan linjat eivät erotu vaan sulautuvat monikerroksiseksi kentäksi.

Ligetin mikropolyfoniset teokset ovat tyypillisesti kestoiltaan napakoita mutta sitäkin intensiivisempiä. *Lontanon* (1967) otsikko on italiaa ja merkitsee kaukaa tai kaukana. Tummanpuhuvan ja ilmaisuvoimaisen teoksen avaa huilun suora ääni, joka muiden soitinten liittyessä mukaan alkaa jakaantua ja huojua. Kimeiden ja syvien sointien välille syntyy dramaattisia jännitteitä ja horisontaalisina häilyviä melodioita.

Ohjaaja Stanley Kubrick toi säveltäjän musiikin laajaan tietoisuuteen käyttämällä tämän teoksia elokuvissaan. Kauhuelokuvassa *Hohto* (1980) otteet Ligetin, Pendereckin ja Bartókin teoksista orkestroituvat osaksi kasvavaa kauhuntunnetta. Lontanoa käytetään *Hohdossa* motiivina pienen Danny-pojan telepaattisille näyille, jotka kertovat, että eristyneessä hotellissa on tapahtunut jotain kamalaa.

KAIJA SAARIAHO: SAARIKOSKI-LAULUT, ORKESTERIVERSION ENSIESITYS SUOMESSA

Kaija Saariaho (s. 1952) on säveltänyt paljon musiikkia sopraanoäänelle, lähinnä ranskan- ja englanninkielisiin teksteihin. Tuotannosta nousee kuitenkin esiin myös kaksi suomenkielistä runoilijaa: vuosina 2000–2007 syntyi laulusarja Eino Leinin runoihin, ja nyt kuultavien laulujen runoilijana on ikoninen modernisti Pentti Saarikoski. Molemmat kokonaisuudet ovat saaneet alkunsa Anu Komsin tilauksesta.

4 Saarikoski-laulut syntyivät ripotellen vuosina 2013–2020 ensin sopraanolle ja pianolle. Bostonin sinfoniaorkesterin ja Leipzigin Gewandhaus-orkesterin tilauksesta Saariaho orkestroi ne, ja kantaesitys oli vuosi sitten Bostonissa.

Tekstit ovat Saarikosken neljänneksi viimeisestä kokoelmasta *Alue* (1973), jonka pohdiskelut nousevat arkipäivän rutiineista ja kävelyistä lähiympäristössä. Saarikoski on ollut Saariaholle merkityksellinen runoi-

lija jo kauan. Alkaessaan tarkastella tämän runoutta säveltämisen näkökulmasta Saariaho vakuuttui, että lähestymistavan tul olla puheenomainen. Siellä täällä ihmisiä lennähtää ylös sanojen pinnalta; esimerkiksi ensimmäisessä osassa sopraano sulautuu tuuleen ja ”sukupuuuttoon kuolleiden lintujen lauluun”.

Toinen osa julistaa kiukkuisena ihmisen osaa. Kolmannessa osassa luonnosta löytyvät yksinkertaiset kiitollisuuden aiheet nostattavat lähes panteistisen hartauden tunteen. Kaksi viimeistä osaa syntyivät koronavuonna 2020 ja heijastavat säveltäjän mukaan ajanjakson tuntoja. Neljännen osan eläinhahmoissa kiristyy esiin ihmisen tuhoisa ote itseensä, toisiin ja luontoon. Päätösosassa ajan pysähtymisen tunnetta käsitellään sumun metaforan kautta.

KAIJA SAARIAHO: SAARIKOSKI-LAULUT

Luonnon kasvat

Mutta luonnon kasvat ovat tyynet
maailman loppuun asti.

Kesäpäivät tuoksuvat epätarkoilta muistoilta,
käden, kiihtyneen hengityksen.

Metsä on akatemia jonka barbaarit hävittivät.

Tuulussa kuuluu

sukupuuuttoon kuolleiden lintujen laulu.

Jokaisella on tämänsä

Jokaisella on tästä lähtien tämänsä
johon hän on täällä sidottu.
Mitään ei vaihdeta enää.
Ei, se on tullut mahdottomaksi.
Sitä ei ole kielletty lailla
koska se on tullut mahdottomaksi.
Sitä ei ole ruvettu paheksumaan
koska se on tullut mahdottomaksi.
Tästä lähtien täällä on jokaisella
tämänsä josta hän pitää kiinni.

Kaikki tämä

Mutta me näemme
Harmaan kaislikon
Ja iloitsemme.
Mutta me kosketamme kiveä
Ja iloitsemme.
Kaikki tämä on tapahtunut hiljattain.
Ja me iloitsemme
Yhdessä kaiken kanssa mitä on.

Minussa lintu ja käärme

Käärme puree leukansa kiinni.
Eikä lintu siipiä avaa.
Me tulimme meluisen metsän läpi.
Ja ilman halki.
Tätä aluetta ei kenenkään tarvitse sanoa.
Minussa lintu ja käärme
häikäilemättä!

Sumun läpi

Väliin jäävä aika jähmettyy vuoriksi
Jotka näen sumun läpi katsomatta.

Pentti Saarikoski

MAURICE RAVEL: DAPHNIS JA CHLOÉ

1900-luvun alun taiteessa roihusi uudenlainen innostus antiikkiin, joka nähtiin alku-peräisen ja alkuvoimaisen ihmisyyden tyysijana. Ranskalaisessa musiikissa aistillista ja mystistä antiikkia huokuvat esimerkiksi Debussyn *Bilitiksen laulut* (1894), André Jolivet'n *Linoksen laulu* (1944) sekä Maurice Ravelin (1875–1937) balettimusiikki *Daphnis ja Chloé*. Se perustuu 100-luvulla kirjoitettuun eroottiseen pastoraaliromaaniiin, jossa nuorten viaton rakkaus saa vastaansa lukuisia esteitä.

Pastoraali oli antiikista alkaen pitänyt pintansa omana pienimuotoisena ja kepeänä lajinaan. 1900-luvun alussa paimenidyylit nähtiin houkuttavana vastakohdantana modernin maailman harmaalle paa-tuneisuudelle. Idealisoituid paimentyttöjen ja -poikien romanssit sekä nymfi- ja faunien edesottamukset olivat samalla kertaa pidäkkeettömän aistillisia ja luonnontilaisen viattomia.

Ravel sävelsi teoksensa 1910-luvun taitteessa ja otsikoi sen ajalle tyypillisen luovasti ”koreografioiduksi sinfoniaksi”. Tilaa-jana oli aikansa sensaatio, kukoistuskaut-taan elävä Venäläinen baletti (Ballets russes), joka esiintyi Pariisin Châtelet-teaterissa. Venäläisemigranttien seurue loi värikkäitä kokonaistaideteoksia, joiden myötä syntyivät mm. nuoren Stravinskyn mullistavat baletit. *Daphnis ja Chloé* oli yksi Venäläisen baletin vuoden 1912 tuotannoista. Toteuttajana oli tuolloinen huipputiimi: lavastus ja puvut olivat Léon Bakstin, koreografia Michel Fokinen, ja seurueen tähti Vaslav Nijinsky tanssi miespääosan.

Aiemmin samalla kaudella Venäläinen baletti oli esittänyt Nijinskyn koreografioi-man ja itse tanssiman version Debussyn sävelrunosta *Faunin iltapäivä* (1894). Esi-tyksen eroottisuus nostatti kohun. Daphni-sin ja Chloén raukean lämpimässä sävelkie-lessä on yhtymäkohtia *Faunin iltapäivään*. Molemmissa antiikin maailma kuvataan kadotettuna paratiisina, jossa aistillinen, lapsenomainen rakkaus kukoistaa.

Daphnisin ja Chloén tarinassa eletään harmonista paimenelämää luontoa edus-tavan Pan-jumalan suojeluksessa. Kolmeen osaan jakautuvassa musiikissa korostuvat erilaiset valovaikeudet: aamuhämärä, valo vasten piirtyvät hahmot, soihdun-kajo. Suureen orkesterikokoonpanoon kuu-luu vuosisadanvaihteen musiikille melko tyypillinen sanaton kuoro. Heti alussa kuul-laan täyteläiset melodiset motiivit, jotka kuljettavat päähenkilöiden rakkautta.

Baletin alkaessa paimentytöt tuovat kukkia nymfi- alttarille. Tanssin pyör-teissä Daphnis ja Chloé huomaavat, miltä tuntuu mustasukkaisuus ja tajuvat ole-vansa rakastuneita. Daphnis voittaa tans-sikilvassa kömpelön Dorconin ja saa palk-kioksi suokon Chloélta. Lyceion-niminen nainen koettaa vietellä Daphnisin, mutta poika ei ymmärrä mistä on kyse (alkupe-räisessä tarinassa Lyceion yksinkertaisesti antaa pojalle seksuaalista opastusta). Laaja ensimmäinen osa päättyy merirosvojen hyökkäykseen, ja Chloé kaapataan (alku-peräisessä tarinassa myös Daphnis joutuu moniin vastoinkäymisiin). Osan päättyessä epätoivoinen Daphnis näkee näyn Pan-jumalasta.

Toinen osa sijoittuu soihtujen valaise-
maan merirosvojen leiriin, jossa kaapattu
Chloé pakotetaan tanssimaan. Juuri kun
tilanne käy uhkaavaksi, Pan ja satyyrit kar-
kottavat merirosvot.

Kuuluisaa viimeistä osaa soitetaan
usein erikseen otsikolla *Daphnis ja Chloé*
-orkesterisarja nro 2. Säteilevässä aurin-
gonnousussa paimentytöt tuovat pelas-
tetun Chloén takaisin. Daphnis virkoo ja
nuoret heittäytyvät toistensa syliin. Kii-
tokseksi Pan-jumalalle he esittävät Panin
ja Syrinx-nympin tarinan, jossa ruokopilli
herättää nympin rakkauden (samaa aihee-
seen perustuu Debussyn huilusoolo *Syrinx*
vuodelta 1913). Nuoret vannovat rakkautta
nympien alttarin edessä. Lopuksi näyttä-
mön valtaa villi bakkanaali.

Auli Särkiö-Pitkänen

8

Suomalaisten kapellimestarien kansainväliseen kärkikaartiin kuuluva Sakari Oramo on ollut vuodesta 2013 BBC:n sinfoniaorkesterin ylikapellimestari. Hän päätti toukokuussa 2021 vuonna 2008 alkaneen kautensa Tukholman kuninkaallisen filharmonisen orkesterin ylikapellimestarina ja nimettiin sen jälkeen orkesterin kunniakapellimestariksi. Aiemmin hän toimi Birminghamin kaupungin sinfoniaorkesterin musiikillisena johtajana (1998–2008) sekä Radion sinfoniaorkesterin ylikapellimestarina (2003–12) ja on nykyisin orkesterin kunniakapellimestari. Lisäksi Oramo toimi 2013–19 Keski-Pohjanmaan kamariorkesterin taiteellisena johtajana ja pitkään myös Kokkolan Oopperan kapellimestarina.

Oramo on vieraillut kapellimestarina monissa maailman huippuorkestereissa (mm. Wienin, Berliinin ja New Yorkin filharmonikot, Chicagon, San Franciscon ja Pariisin orkesterit sekä Amsterdamin Concertgebouw-orkesteri). Hän on myös tehnyt suuren määrän levytyksiä ja johtanut keskeisen ohjelmiston lisäksi paljon harvinaisuuksia ja uusien teosten kantaesityksiä.

Hän on myös saanut levytyksistään useita palkintoja (mm. BBC Music Magazine -orkesteripalkinto ja Gramophone Award orkesterimusiikin kategoriassa). Oramon moniin työstään saamiin tunnustuksiin sisältyy mm. Royal Philharmonic Societyn ”vuoden kapellimestari” -tunnustus 2015.

Oramo aloitti uransa viulistina ja ehti toimia konserttimestarina sekä kamariorkesteri Avantissa, jonka perustajajäseniin hän kuului, että Radion sinfoniaorkesterissa ennen kuin painopiste vaihtui orkesterinjohtamiseen, mutta hän on esiintynyt viulistina välillä myöhemminkin.

Kapellimestarioppinsa hän on saanut Sibelius-Akatemiassa Jorma Panulan johdolla ja aloitti tammikuussa 2020 viisivuotisen kautensa Sibelius-Akatemian orkesterinjohton professorina.

Anu Komi tunnetaan laaja-alaisesta ohjelmistostaan ja taiturillisista tulkinnoistaan. 1990-luvulla uransa aloittanut Komi on työskennellyt konsertti- ja oopperalaulajana, festivaalijohtajana ja ohjaajana, ja työ jatkuu edelleen kaikkialla maailmassa: tulossa on kiinnityksiä mm. Savonlinnan oopperajuhlilla, Semperoperissa ja Tokyo Symphony Orchestran solistina. Komi sai 2020 Suomen Säveltäjien Madetoja-palkinnon ansioistaan uuden musiikin esittäjänä ja tilaajana ja 2021 arvostetun Bergman-palkinnon laulutaiteen hyväksi tekevästä työstä Suomessa ja kansainvälisesti. Hän oli 2021 Suomen ehdokkaana Pohjoismaiden neuvoston musiikkipalkinnon saajaksi.

Anu Komin erittäin laaja ohjelmisto sisältää lauluteoksia barokista bel cantoon ja uusimpaan nykymusiikkiin sekä jazziin. Kantaesitettyjä teoksia on satoja kamarimusiikista sinfoniakokoonpanoihin. Oopperaroleja on kertynyt lähes 80, joista viime vuosien arvostelumenestyksiä ovat olleet Richard Straussin *Salome*, Meyerbeerin *L'étoile du Nord*, Feldmanin

Neither, George Benjaminin *Into the Little Hill* ja Stockhausenin *Donnerstag aus Licht*.

Kaija Saariaho on Komsille läheinen säveltäjä, jonka kaksi laulusarjaa *Leino-laulut* (2001–2007) ja *Saarikoski-laulut* (2013–2020) ovat hänelle omistettuja. Uusin levytys *Sumun läpi* pianisti Pia Värrin kanssa sisältää Saariahon lauluja pianon kanssa ja oli viime vuoden Emma-ehdokkaana. Anu Komi oli West Coast Kokkola Oopperan perustaja ja 2004–18 sen taiteellinen johtaja.

Viime kausina Anu Komi on esiintynyt solistina useissa orkestereissa (Boston Symphony BSO, Wienin filharmonikot, New York Philharmonic, BBC SO London, Ensemble Modern). RSO:n kanssa Komi debytoi jo 1986 nuorten solistien konsertissa Lakmén kelloaarialla, ja yhteistyö on jatkunut hedelmällisenä mitä moninaisimmalla ohjelmistolla ja monilla levytyksillä (Saariahon *Leino-laulut*, Lindbergin *Accused* ja B. A. Zimmermannin *Die Soldaten*-vokaalisinfonia).

MUSIIKKITALON KUORO

Musiikkitalon kuoro on noin sadan laulajan sinfoniakuoro, joka muuntuu tarvittaessa myös mies- ja naiskuoroksi. Musiikkitalon kuoro tekee yhteistyötä Musiikkitalon päätoimijoiden Helsingin kaupunginorkesterin, Radion sinfoniaorkesterin sekä Sibelius-Akatemian kanssa.

Syksyllä 2011 perustettu kuoro sai alkunsa Hannu Linnun, Jukka-Pekka Sarasteen ja John Storgårdsin aloitteesta. Kuoron taiteellisena johtajana toimi tammi-kuuhun 2017 asti säveltäjä Tapani Länsiö. Häntä seurasi tehtävässä kuoron nykyinen taiteellinen johtaja Nils Schweckendiek.

Musiikkitalon kuoro debytoi syyskuussa 2012 esittämällä Jukka-Pekka Sarasteen johdolla Johannes Brahmsin *Ein deutsches Requiem*n RSO:n konsertissa. Jouluna 2012 HKO:n konsertissa Leif Segerstamin johdolla esitetty Ludwig van Beethovenin yhdeksäs sinfonia käynnisti vuosittaisen tradition.

Musiikkitalon kuoron ohjelmisto koostuu sinfonisista kuoro- ja orkesteriteoksista, joita täydentää a cappella -ohjelmisto. Ohjelmisto kattaa kaikki musiikin aikakaudet, ja sitä suunnitellaan pitkäjänteisesti Musiikkitalon päätoimijoiden kanssa. Kuoro konsertoi kahdeksasta kymmeneen kertaa vuodessa lähinnä Musiikkitalon konserttisalissa. Kuoro on levyttänyt 2014 Einojuhani Rautavaaran *Baladan* sekä 2015 Rautavaaran neljä laulua oopperasta *Rasputin*.